

0-3: NOVES OPORTUNITATS EN EL TERRENY DE L'EQUITAT

En els darrers anys, l'escolarització dels infants de 0 a 3 anys s'ha situat en el centre de l'agenda educativa a casa nostra. L'increment de la taxa de natalitat i, sobretot, les dificultats per conciliar la maternitat/paternitat amb la vida laboral fins que els fills s'incorporen a l'escola (com a conseqüència, entre altres factors, d'una major presència de la dona en el mercat laboral, d'una major mobilitat residencial que dificulta el suport presencial dels avis, o d'una major flexibilitat en els horaris laborals) han fet créixer de forma exponencial la demanda de serveis d'atenció a la petita infància al conjunt de Catalunya. Aquesta creixent necessitat social i l'elevat preu dels serveis privats ha generat una forta pressió sobre les administracions -especialment sobre l'administració local- per tal d'incrementar l'oferta de places d'escola bressol públiques.

Arrel d'una iniciativa legislativa popular presentada l'any 2002 al Parlament de Catalunya, l'any 2004 el govern de la Generalitat es va fixar com a objectiu la creació de 30.000 noves places d'escola bressol en quatre anys (2004-2008). Sens dubte, es tracta d'un important impuls a l'escolarització de la petita infància que ha de permetre duplicar el nombre de places existents a Catalunya i passar d'una cobertura escolar del 30% al 60%, situant-se així al nivell d'alguns països escandinaus capdavanters en educació infantil.

L'important creixement de places s'acompanya, també, de la voluntat de situar els serveis d'atenció a la primera infància com a serveis pròpiament educatius i no com a serveis estrictament assistencials, exclusivament orientats a la conciliació dels horaris familiars. El reconeixement del valor pedagògic d'aquesta etapa ha estat una llarga reivindicació d'alguns sectors de la comunitat educativa i ha de ser un objectiu igual o més important que l'increment de l'oferta de places.

Diverses investigacions han assenyalat la transcendència que el desenvolupament cognitiu dels primers anys de vida pot tenir sobre el futur acadèmic dels infants. Així, els estímuls rebuts durant la primera infància poden generar importants diferències entre uns i altres infants, difícils de revertir un cop iniciada l'escolarització obligatòria. Des d'aquest punt de vista, alguns autors defensen que una part significativa de les desigualtats educatives s'originen abans d'incorporar-se a l'escolarització universal, als tres anys d'edat.

Aquests estudis apunten que durant el primer any de vida, allò que més beneficia el desenvolupament de l'infant és la interacció amb els seus pares. Per tant, una situació òptima passaria perquè el nadó no rebés atenció externa durant aquest període -fet que requeriria d'una baixa de maternitat-paternitat més llarga-. És a partir del primer any de vida que el pas per una escola bressol de qualitat pot tenir efectes positius sobre el futur desenvolupament acadèmic de l'infant. Aquells que en poden resultar més beneficiats són els infants procedents de famílies menys instruïdes, atès que els estímuls cognitius rebuts a la llar estan en sintonia amb el capital instructiu familiar.

El treball en favor de l'equitat en educació passa per impulsar polítiques orientades a afavorir la igualtat d'oportunitats educatives, és a dir, polítiques orientades a minimitzar l'impacte que l'origen social té sobre els resultats i la trajectòria acadèmica dels alumnes. Per tant, en la mesura que el pas per l'escola bressol pot contribuir a reduir una part d'aquestes desigualtats de partida, l'important creixement quantitatiu del parc d'escoles bressol ens situa davant d'una gran oportunitat per intervenir en el terreny de l'equitat.

Però per a què això sigui possible és necessari fer front a dos grans reptes. El primer, garantir que aquest creixement quantitatiu vagi acompanyat d'un creixement qualitatiu de la xarxa escolar d'atenció a la petita infància. Això passa per integrar la doble xarxa pública (ajuntaments i Generalitat), homogeneïtzar les condicions educatives tant a les llars d'infants públiques com privades, equiparar les condicions laborals de les llars d'infants sustentades amb fons públics... En definitiva, ordenar i homogeneïtzar la disparitat de serveis existents i teixir una xarxa escolar que malgrat la seva diversitat respongui a uns criteris educatius de qualitat.

El segon gran repte fa referència a la distribució de les places entre els famílies. En la mesura que no es planteja la universalització d'aquesta etapa (l'objectiu, com dèiem, és arribar a una cobertura del 60%) i que ens trobem davant d'un context de forta demanda, cal plantejar-se com es distribueixen les places. En aquest sentit, és necessària una reflexió sobre els criteris d'accés per tal que els fills de famílies amb un baix estatus socioeconòmic no en quedin exclosos. En primer lloc cal vetllar perquè el sistema de copagament (l'anomenat sistema de finançament de tres terços: Generalitat, ajuntament i família) no dissuadeixi a les famílies amb menys ingressos. En segon lloc, és necessari que s'estableixin uns criteris de baremació iguals per al conjunt de municipis -que prioritzin l'accés d'aquells infants que poden obtenir majors beneficis del seu pas per l'escola bressol.

Actualment, en alguns municipis aquests criteris no responen a una lògica d'equitat social, sinó que acaben afavorint a determinats sectors de població jove atractius per al municipi. En una publicació recent de la Fundació Jaume Bofill (L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005), es posen de manifest les importants diferències en l'accés als serveis d'atenció a la primera infància segons la condició socioeconòmica de la família, el seu nivell educatiu i la nacionalitat de l'alumnat. Així, la taxa d'escolarització dels 0 als 2 anys és més baixa entre les famílies de classe treballadora, les famílies amb un baix nivell d'estudis i les famílies amb alumnes de nacionalitat estrangera.

L'impuls a l'atenció a la primera infància és una bona oportunitat per donar resposta a les actuals dificultats per compaginar la vida familiar i laboral, però també ens trobem davant d'una gran oportunitat per avançar en el terreny de l'equitat. Si no aconseguim fixar uns criteris que garanteixin que els sectors amb major risc de fracàs escolar no quedin exclosos d'aquesta xarxa, perdrem una gran oportunitat per anar avançant cap a la igualtat d'oportunitats del nostre sistema educatiu.

Ricard Benito, Isaac González, Joan Subirats
IGOP-UAB

